

УДК 633.1:338.432(477.73)

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА МИКОЛАЇВЩИНИ

Т.Я.Іваненко, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський національний аграрний університет

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств вимагає збільшення обсягів і стабільності виробництва зернових культур, формування ефективних інтегрованих агроформувань з урахуванням особливостей підприємств зерно продуктової галузі Миколаївської області.

Ключові слова: зерновиробництво, зерновий кластер, інноваційна модель розвитку, концентрація, учасники кластерних об'єднань

Постановка проблеми. Підвищити ефективність функціонування зернового господарства в ринкових умовах можливо переведенням його на інноваційну модель розвитку, побудовою інтегрованої ринкової інфраструктури, яка б поєднала науку і підприємництво в один збалансований комплекс та сприяла підвищенню конкурентоспроможності регіону в ринкових умовах господарювання. Світова практика свідчить про високу ефективність у вирішенні цього питання кластерних об'єднань підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку та ефективного функціонування зернової галузі на основі застосування кластерного підходу приділяється увага багатьох фахівців. Особлива актуальність і значимість зернових кластерів висвітлена в наукових працях вітчизняних та закордонних дослідників, таких як В. Прайса [3], М. Кропивко, Ю. Губені, О. Мазуренка [2], Т. Сахно, В. Ситніка. Аналіз існуючих методологічних і методичних підходів вирішення проблем економічної ефективності зерновиробництва, від якої залежить продовольча безпека держави, свідчить, що чисельні аспекти вивчені недостатньо, зокрема недостатньо висвітлені питання розвитку зернових кластерів з урахуванням особливостей окремих господарств у південно-західному степу Причорномор'я (де розташована Миколаївська область).

Мета статті є розкриття сутності формування і розвитку зернового кластеру, а також визначення шляхів ефективності його функціонування

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останнього десятиліття Миколаївська область суттєво наростила обсяги виробництва зернових - із 819,2 у 2000 р. до -1797,9 тис. т в 2014 р. За даними таблиці 1, урожайним був 2014 рік - зернових і зернобобових – 32,3 ц з 1 га, а їх виробництво на 1 особу дорівнювало 2455 кг.

Таблиця 1. Виробництво зернових та зернобобових культур у 2000-2014 рр. в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області

Рік	Валовий збір, тис. т	Урожайність з 1 га зібраної площі, ц	Зібрана площа, тис. га	Виробництво на 1 особу, кг
2000	819,2	14,0	585,6	716
2005	1258,3	20,7	608,4	1440
2010	1408,9	24,5	574,8	1855
2011	1636,4	28,5	574,5	2226
2012	751,2	16,4	459,0	1087
2013	1785,1	31,0	576,5	2395
2014	1797,9	32,3	556,9	2455

За даними Головного управління статистики у Миколаївській області обсяги виробництва за видами зернових слід зазначити, що перше місце займає пшениця - 46-53% загального їх виробництва. З 2010 року збільшуються обсяги виробництва кукурудзи. За останні п'ять років Миколаївська область наростила виробництво кукурудзи удвічі (з 226,6 тис.т у 2010 році до 499,5 тис. т у 2014-му). У 2014 році частка кукурудзи в загальному обсязі виробництва зернових зросла до 17,5%.

Господарства у південно-західному степу Причорномор'я, до яких відносяться сільськогосподарські підприємства Очаківського, Березанського та Миколаївського районів Миколаївської області знаходяться в зоні ризикованого землеробства. Порівняно несприятливі погодні умови - спочатку сезон сильних дощів в областях з найбільшими обсягами, а потім значне підвищення температури повітря, безпосередньо впливають на обсяги зборів врожаю по основних культурах.

Протягом останніх 2012-2014 рр. сільськогосподарськими підприємствами Очаківського, Березанського та Миколаївського районів Миколаївської області вироблено близько 10% загального обсягу зерна області. За результатами реалізації зернових культур, наведеними в таблиці 2, можна зробити висновок, що другою проблемою для сільськогосподарських виробників, вищезгаданих районів, залишається ріст вартості виробництва зерна. Сюди відноситься обслуговування техніки і закупівля імпортованих засобів захисту. Складніше стало як обслуговувати старі, так і залучати нові кредити, оскільки значна частина інвесторів побоюється приводити інвестиції в Україну.

Таблиця 2. Економічна ефективність реалізації зерна в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Кількість реалізованого зерна, тис. т			
Очаківський район	15,8	23,4	40,7
Березанський район	31,9	68,6	54,6
Миколаївський район	18,2	49,6	55,1
Миколаївська область	998,5	1386,5	1695,8
Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн			
Очаківський район	155,09	107,14	132,71
Березанський район	183,04	119,65	176,46
Миколаївський район	172,39	146,71	152,52
Миколаївська область	148,28	126,28	152,73
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн			
Очаківський район	149,18	139,45	192,56
Березанський район	164,80	135,88	192,79
Миколаївський район	161,73	139,69	192,80
Миколаївська область	172,6	139,01	196,23
Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %			
Очаківський район	-3,8	30,2	45,1
Березанський район	-9,9	13,6	9,3
Миколаївський район	-6,2	-4,8	26,4
Миколаївська область	16,4	10,1	28,5

Найбільш прийнятним шляхом активізації економіки регіону є підвищення ефективності зернової галузі на базі нової виробничої системи - регіонального зернового кластера, суть якого полягає в кооперації зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових

структур і державних установ для спільного виробництва продукції, яка відповідає світовим стандартам. Кластерна модель має великий потенціал і в зерновій галузі, оскільки вона є стратегічною для держави для розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього іміджу країни на міжнародній арені.

Зерновий кластер - це добровільне територіальне об'єднання підприємств зерно-продуктового підкомплексу з метою забезпечення конкурентоспроможності зерновиробництва за рахунок формування ефективних внутрішньогалузевих зв'язків, диверсифікації каналів збуту, створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій, а також адаптації галузі до вимог світового ринку. Висока конкурентоспроможність зернової галузі може триматися саме на міцних конкурентних позиціях зернового кластера.

Основними напрямками діяльності його є забезпечення виробництва зерна, що відповідає європейським стандартам якості, налагодження маркетингових комунікацій, постійний обмін інформацією з виробничих, фінансових, кадрових та організаційних питань, а також оптимізація договірних відносин і запровадження форм співробітництва на ринкових засадах, продаж зерна за межі місцевого, регіонального або національного ринку, що сприяє залученню коштів до регіону та підтримує підприємства-учасників. Учасники кластеру при цьому залишаються організаційно та економічно самостійними суб'єктами та можуть конкурувати один з одним.

З метою формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств важливо обмежити негативний вплив на конкурентоспроможність агропідприємства з боку такого чинника як експорт сировини сільськогосподарської продукції.

За останні роки держава стала лідером з продажу зерна за кордон. Розширення можливостей реалізації зерна на зовнішньому ринку дає сприяє поповненню державного бюджету. Але намагаючись поповнити державний бюджет, держава реалізує за цінами близькими до собівартості його

виробництва, в результаті чого показники еколого-економічної ефективності його діяльності є збитковими.

Концентруючись виключно експорті зерна необхідно активно готувати внутрішнє економічне середовище до європейських вимог конкурентоспроможності. Для цього необхідно: позбавитись практики обов'язкового заключення договорів щодо продажі державі виробленого на сільськогосподарськими підприємствами; створювати кластери з переробки зерна на борошно, хлібобулочні вироби, макарони тощо, з наступною їх реалізацією на внутрішньому і зовнішньому ринках, що забезпечить додаткові надходження до бюджетів усіх рівнів, створення нових робочих місць.

За зведеними даними Миколаївщини в 2014 р. виробництво основних видів харчових продуктів значно скоротилося, порівняно з 2011 роком. Так, за аналізований період виробництво борошна скоротилося з 60079 тон до 34060 тон, круп в 4,5 рази, хліба та виробів хлібобулочних, нетривалого зберігання на 26,7%. Це впливає не лише на зменшення показників економічної ефективності підприємств, а також на скорочення споживання продуктів на одну особу.

Інноваційний підхід у формуванні конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників вимагає поставити за пріоритет завдання замкнутого циклу виробництва: виробництво зерна – переробка на борошно – виготовлення нового продукту – продаж виробленої продукції – реінвестиції у виробництво.

Кооперація зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур та державних структур для спільного виробництва продукції, яка відповідає світовим стандартам, є шляхом підвищення ефективності зернової галузі.

Першим кроком розвитку зернового кластера є аналіз функціонування ринку зерна та визначення проблем галузі, які можуть бути вирішені за допомогою формування зернового кластера. Наступний крок –

формулювання цілей і завдань кластера. Поширення інформації про проект і залучення до участі в ньому представників органів місцевих органів влади. Четвертий етап характеризується тим, що здійснюється оцінка рівня конкурентоспроможності учасників зернового кластера, а також визначається необхідність співпраці партнерів проекту, виходячи з цілей й завдань кластеру. На п'ятому етапі розпочинається практична робота з формування кластеру.

Висновки. Стратегічною для держави є зернова галузь, ефективне функціонування якої можливе за рахунок створення зернового кластеру. Спільна діяльність учасників кластерного об'єднання, від постачальників виробничих ресурсів, сировини та кінцевого споживача, створить умови повного та постійного завантаження підприємств зернового кластера, скоротити витрати на виробництво продукції і, як наслідок, зменшити собівартість, підвищуючи при цьому її конкурентоспроможність. При цьому кожен учасник кластера зберігає економічну самостійність, отримує додаткові переваги від координації дій, що сприяє підвищенню їх економічної ефективності.

Література

1. Бобильов Д.С. Агропромислова інтеграція – необхідна умова адаптації до ринку / Д.С. Бобильов // Економіка сільськогосподарських іт переробних підприємств. – 2009. – № 7. – С. 70
2. Мазуренко О.В. Розвиток інтегрованих формувань в АПК / О.В.Мазуренко // Економіка АПК . – 2006. – № 3. – С.89–93.
3. Прайс Вольфганг. Кластерна модель регіонального розвитку / В.Прайс // Перспективні дослідження. – 1999, – № 2. – С. 33–39.